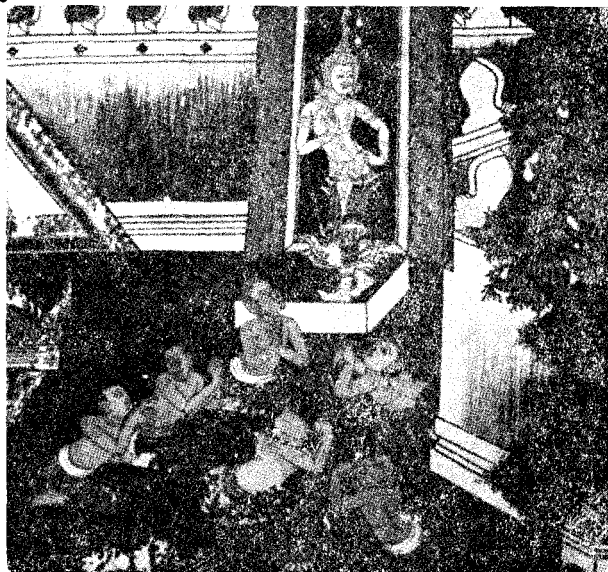

หมู่บ้านตำบลในท้องที่ จังหวัดอ่างทอง

ก่อนที่จะกล่าวถึงตำนานและประวัติของชื่อหมู่บ้าน
ตำบลในท้องที่จังหวัดอ่างทอง จะขอกล่าวถึงตำบลและ
ประวัติของจังหวัดอ่างทองแต่พอสังเขปดังนี้

การตั้งเมืองอ่างทองขึ้นเป็นครั้งแรกนั้น เข้าใจว่า
คงจะตั้งขึ้นในราวตอนปลายสมัยกรุงธนบุรีหรือตอนต้น
สมัยรัตนโกสินทร์ แต่อย่างไรก็ตามท้องที่ของจังหวัด
อ่างทองในปัจจุบันนี้ก็เคยเป็นเมืองมาก่อนคือในสมัยอยุธยา
และก่อนหน้านั้นขึ้นไปถึงสมัยสุโขทัยและสมัยทวารวดีเข้าใจ
ว่าท้องที่ของจังหวัดอ่างทองนี้ก็คงมีคนอาศัยมาก่อน เพราะ
ยังมีวัดร้าง, คูเมือง ที่บ้านคูเมือง อำเภอแสวงหา, ลำน้ำ
ที่ต้นเขินหลายสายด้วยกัน และหนองน้ำต่าง ๆ อีกหลาย
แห่ง สำหรับในสมัยอยุธยา นั้น ชื่อหมู่บ้าน ตำบลต่าง ๆ
ได้ปรากฏในพระราชพงศาวดารหลายตอน เนื่องจากท้องที่
จังหวัดอ่างทองอยู่ใกล้กับกรุงศรีอยุธยานั่นเอง เริ่มตั้งแต่
ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเป็นต้นมา โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ชื่อหมู่บ้าน
ตำบลได้ปรากฏในพระราชพงศาวดารบ่อยครั้ง และในสมัย

นี้เอง ได้เกิดเมืองวิเศษชัยชาญขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นเมืองอ่างทองเก่านั่นเอง และเมืองวิเศษชัยชาญได้เป็นเมืองสำคัญต่อมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี เข้าใจว่าในตอนปลายสมัยกรุงธนบุรีนี้เอง ได้มีการย้ายเมืองวิเศษชัยชาญมาตั้งใหม่ที่ตำบลบ้านแห ตรงวัดไชยสงคราม ผังตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่ในท้องที่อำเภอเมืองอ่างทองในปัจจุบันนี้ และการย้ายเมืองครั้งนั้นก็เข้าใจว่า ก็คงจะเปลี่ยนชื่อจากเมืองวิเศษชัยชาญ มาตั้งชื่อใหม่ว่า “เมืองอ่างทอง” สาเหตุที่ย้ายนั้น เข้าใจว่า เมืองวิเศษชัยชาญเดิมนี้ ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำน้อย (ปัจจุบันนี้อยู่เหนือที่ว่าการอำเภอวิเศษชัยชาญราว ๒ กิโลเมตร) ในขณะนั้นแม่น้ำน้อยคงจะตื้นเขิน ฤดูแล้งเรือเดินไม่ได้ จึงย้ายมาตั้งใหม่ที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

แต่อย่างไรก็ตาม หลักฐานในพระราชพงศาวดารก็ไม่ได้กล่าวไว้เลยว่า การย้ายเมืองวิเศษชัยชาญมาตั้งใหม่ และเปลี่ยนชื่อใหม่นั้นเมื่อใดหรือตอนไหน แต่ในสมัยกรุงธนบุรี ก็มีข้อความปรากฏในพระราชพงศาวดารเกี่ยวกับเมืองวิเศษชัยชาญอยู่ตอนหนึ่ง ในราว พ.ศ. ๒๓๑๗ เมื่อคราวรบพม่าที่บางแก้ว เมืองราชบุรี คือก่อนสิ้นรัชสมัย

พระเจ้ากรุงธนบุรี ๘ ปี พระยาอินทรวชิต เจ้าเมืองวิเศษ-
ชัยชาญ ได้คุมกองทัพไปช่วยพระยายมราชรบกับพม่าที่
แขวงเมืองราชบุรี

การย้ายเมืองวิเศษชัยชาญ มาตั้งใหม่ที่ริมแม่น้ำเจ้า-
พระยานั้นก็คงจะให้เกิดความสะดวกสบายในการส่งกำลังรบ
จากเมืองหลวงขึ้นไปยังหัวเมืองฝ่ายเหนือนั่นเอง เพราะว่า
แม่น้ำน้อยในตอนนี้อาจจะตื้นเขินในฤดูแล้ง ทำให้ไม่
สะดวก สู้ทางแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ได้ จึงได้ย้ายเมืองเสีย
ใหม่ และการย้ายก็คงจะเป็นตอนปลายสมัยกรุงธนบุรีหลัง
พ.ศ. ๒๓๑๗ (ซึ่งปรากฏในพระราชพงศาวดารเกี่ยวกับเมือง
วิเศษชัยชาญเป็นครั้งสุดท้าย) และถ้าหากไม่ใช่ตอน
ปลายสมัยกรุงธนบุรี ก็คงจะเป็นตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์
คือก่อน พ.ศ. ๒๓๕๖ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุง-
รัตนโกสินทร์ เพราะในปี พ.ศ. ๒๓๕๖ นี้ พระราช
พงศาวดารได้กล่าวถึง เมืองอ่างทอง เป็นครั้งแรกคือกล่าว
ถึงการทำการบ่อน้ำที่เมืองอ่างทอง

สำหรับการตั้งชื่อใหม่ว่า “เมืองอ่างทอง” โดยเปลี่ยน
ชื่อจากเมืองวิเศษชัยชาญนั้น มีผู้ให้ความเห็นต่าง ๆ กันดังนี้
สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ได้ทรงเล่าไว้

ในหนังสือชุมนุมพระนิพนธ์เรื่องสร้างเมือง ตอนหนึ่งว่า

“เมืองอ่างทองดูเหมือนจะตั้งเมืองเมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวร เดิมชื่อว่าเมืองวิเศษชัยชาญ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน้อยที่ลงมาจากเมืองสรรคค์ อยู่มาแม่น้ำน้อยขึ้นเขิน ฤดูแล้งใช้เรือเดินไม่สะดวก ย้ายเมืองออกมาตั้งริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่ บ้านอ่างทอง จึงเปลี่ยนชื่อเป็น เมืองอ่างทอง”

สำหรับ บ้านอ่างทอง ที่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวถึงนั้น ไม่ทราบว่ามีจริงหรือไม่

พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) สมุหเทศาภิบาล มณฑลอยุธยา ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับชื่อเมืองอ่างทองไว้ใน “คำกราบบังคมทูลถวายพระยศทางที่จะเสด็จพระราชดำเนิน ประพาสลำแม่น้ำน้อยและลำแม่น้ำใหญ่ฯ ตอนหนึ่งว่า

“ชื่อจังหวัดเดิมชื่อ เมืองอ่างทอง นั้น เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า น่าจะมาจากชื่อ บางคำทอง ด้วยมีคำโคลงนิราศตอนหนึ่งว่า

ลูถึงบางนาชื่อ	คำทอง
น้ำบัวนบึงเป็นฟอง	กว้างกว้าง
แลลาญรำจวนสยอง	ฟังพิศ
เร่งรับพายพลกว้าง	แม่น้ำนองสินธุ์

(นิราศนี้แต่งตั้งแต่ครั้งกรุงเก่าว่าด้วยตามเสด็จ
พระราชดำเนินเมืองนครสวรรค์)

“อนึ่งทางที่แยกแม่น้ำสายหลังศาลากลางนั้น ราษฎร
ก็ยังเรียกปากแม่น้ำประจำทอง ส่วนในเข้าไปเรียกว่าแม่น้ำ
สายทอง จนทุกวันนี้ แต่เป็นลำน้ำที่ตนเงินใช้ไม่ได้
แล้ว...”

จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่า ชื่อเมืองอ่างทองอาจจะ
มาจากชื่อ “บางคำทอง” ก็ได้ ก็เป็นเรื่องที่น่าคิดเหมือนกัน

แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้สันนิษฐานกันอีกทางหนึ่งว่า
คำว่า “อ่างทอง” นั้น อาจจะเป็นเพราะท้องที่ในแถบนี้
เป็นที่ราบลุ่ม ทั้งยังเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มีทรัพยากร
ในดินสินในน้ำ พันธุ์กัลยาณวัตถุหรือคล้ายอ่าง เมื่อ
ข้าวออกรวงก็แลดูเหลืองอร่ามคล้ายทอง จึงเสมือนเป็นรูป
อ่างทองที่รองรับโภคผล อันได้จากข้าวปลาอาหารเหล่านั้น
จึงเรียกเมืองนี้ว่า “อ่างทอง”

จากข้อความที่ยกมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าชื่อ “อ่าง-
ทอง” นั้นอาจจะมาจากที่มาหลายทางก็ได้ แต่ละทางก็น่า
เชื่อถือได้ทั้งสิ้น หรืออาจจะมาหลายทางประกอบกันจน
เป็นชื่อ “อ่างทอง” ก็ได้

ต่อไปจะได้กล่าวถึงชื่อหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอในท้องที่จังหวัดอ่างทอง เท่าที่ค้นคว้ารวบรวมได้ตามลำดับตัวอักษรเป็นลำดับไป ดังนี้

คลองวัว

เป็นชื่อตำบลในท้องที่อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง เหตุที่ชื่อคลองวัวนั้น ก็มีผู้เล่ากันต่อ ๆ มาว่า เดิมมีคฤหบดีผู้มั่งคั่งคนหนึ่ง มีวัวมาก และมักท้อนฝูงวัวลงกินน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาเสมอ จนทางที่วัวเดินลึกเป็นคลอง จึงเรียกกันว่า “คลองวัว” ต่อมาเมื่อมีการตั้งตำบลขึ้นในหมู่บ้านแถบคลองวัวนี้ จึงเอาชื่อ “คลองวัว” มาตั้งเป็นชื่อตำบล

คำหยาด

เป็นชื่อตำบลในท้องที่อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง เนื่องจากในท้องที่ตำบลคำหยาดนี้ มี “ตึกคำหยาด” หรือที่เรียกกันในทางราชการว่า “พระตำหนักคำหยาด” หรือ “พระที่นั่งคำหยาด” อยู่ ซึ่งปัจจุบันนี้ยังเหลือเพียงซากผนังสูงสี่ด้านเท่านั้น และชื่อตำบลคำหยาดจะตั้งชื่อตามตึก

คำหยาตที่มีมาก่อน หรือว่าตีกคำหยาตจะตั้งชื่อตามชื่อ
 ตำบลคำหยาตที่มีมาก่อน ก็ยังไม่มีหลักฐานปรากฏแน่นอน
 แต่ตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารนั้น ได้กล่าวถึง
 “คำหยาต” ก่อนแล้ว ซึ่งตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระที่นั่ง
 สุริยามรินทร์ ตั้งข้อความดังนี้

“อยู่มาวันหนึ่งเวลากลางคืน มีพระราชโองการให้หา
 พระอนุชาธิราชเข้าเฝ้าถึงที่ข้างใน ครั้นเสด็จเข้าไปทอศ-
 พระเนตรเห็นพระเจ้าพี่ถอดพระแสงดาบพาดพระเพลอาอยู่
 ก็เข้าพระทัยว่าทรงรังเกียจจะทำร้ายมิให้อยู่ในฆราวาส จึง
 เสด็จกลับออกมา ณ ที่ข้างหน้า ครั้นถึง ณ เดือนแปดข้าง
 ขึ้น จึงเสด็จลงเรือพระที่นั่งออกไป ณ วัดโพธิ์ทอง คำหยาต
 ทรงผนวชแล้วเสด็จกลับเข้ามาอยู่ ณ วัดประคู้ ดังแต่ก่อน”

ตามข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารที่ยกมานี้
 ก็จะเห็นได้ว่า พระอนุชาธิราชก็คือกรมขุนพรพินิตหรือขุน
 หลวงหวาดนั่นเอง พระองค์ได้เสด็จไปผนวชที่วัดโพธิ์ทอง
 แล้วจึงได้เสด็จกลับเข้ามาอยู่ ณ วัดประคู้ ดังนั้นระหว่างที่
 พระองค์ได้เสด็จไปผนวชที่วัดโพธิ์ทองนั้น พระองค์จะต้อง
 เสด็จไปประทับที่ตีกคำหยาตซึ่งไม่มีปัญหา แต่ว่าพระ-
 องค์จะโปรดฯ ให้สร้างตีกคำหยาตขึ้นตอนนั้น หรือว่าตีก

คำหยาตจะมีมาก่อนนั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงสันนิษฐานว่า ตึกคำหยาตนี้ สมเด็จพระบรมโกศคงจะโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่ประทับ เมื่อตอนพระองค์เสด็จพระนอนขุนอินทประมูลถึง ๒ ครั้ง แต่พระยาโบราณราชธานินทร์สันนิษฐานว่า กรมขุนพรพินิตโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่ประทับ จึงยังไม่ทราบหลักฐานแน่นอนว่า ตึกคำหยาตนี้ใครสร้างและสร้างเมื่อใด อย่างไรก็ตามทั้งตึกคำหยาตและชื่อตำบลคำหยาตก็มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายแล้ว

จรเข้ร้อง

เป็นชื่อตำบล ในท้องที่อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง และอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ความจริงชื่อตำบลนี้เป็นชื่อที่แปลก แต่จะมีมาตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน ในพระราชพงศาวดารก็ไม่ได้กล่าวถึงตำบลนี้เลย จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์มีบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนได้กล่าวถึงชื่อตำบลนี้ในตอนที่ ๔๓ ซึ่งเป็นตอนสุดท้ายของบทเสภาเรื่องนี้ เป็นตอน “จรเข้เถลขวาด” ตามตำนานเสภาว่าเป็นบทแต่งแรกในรัชกาลที่ ๓ ผู้แต่งคือ

ครูแจ้ และเรื่องที่ตั้งกล่าวถึงเถนขวาต ก็ดจะแก้แค้น
 ปลายชุมพลที่กรุงศรีอยุธยา จึงได้แปลงตัวเป็นแรงบิน
 จากเชียงใหม่มาถึงเมืองอ่างทอง แล้วจึงแปลงเป็นจรเข้
 เทียวจับคนตามหมู่บ้านตำบลต่าง ๆ ดังบทเสภามีตอนหนึ่ง
 ว่า

“ท่านผู้ฟังถ้วนหน้าอย่าสงสัย เดิมจะได้ตั้งย่านเป็น
 บ้านช่อง เพราะเถนขวาตแปลงกายร้ายคะนอง จึงได้
 บ้านจรเข้ร้องแทน^๕มา เดียวนี้มีหลักแหล่งแขวงอ่างทอง
 บ้านช่องบึกแผ่นยังแน่นหนา ตั้งนามตามนิทานเพราะ
 ชรัวตา จึงได้ปรากฏตำบลจนทุกวันนี้”

อย่างไรก็ตามชื่อตำบลจรเข้ร้องก็จะต้องมีมาตั้งแต่
 สมัยรัชกาลที่ ๓ แล้ว แต่จะตั้งชื่อตำบลตามบทเสภาที่ว่า
 จรเข้เถนขวาตร้องหรือไม่^๕นั้นก็ไม่ทราบได้

ชะไว

เป็นชื่อตำบล ในท้องที่อำเภอไชโย จังหวัดอ่าง
 ทองยังไม่พบหลักฐานว่า ทำไมจึงชื่อนี้ แต่อย่างไรก็ตาม
 ชื่อตำบลนี้ก็มาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว และสมเด็จพระ
 นเรศวรมหาราชได้เสด็จประทับที่ตำบลนี้ถึง ๒ ครั้งด้วยกัน

คือครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๗ คราวสมเด็จพระนเรศวรรบพระยาพสิมที่เมืองสุพรรณ ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารตอนหนึ่งว่า

“สมเด็จพระนเรศวรทรงทราบว่างองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ยกลงมา ก็เสด็จยกกองทัพหลวงไปกับสมเด็จพระเอกาทศรถ ดังทัพหลวงที่บ้านชะไวแขวงเมืองวิเศษไชยชาญ”

ครั้งที่สอง พ.ศ. ๒๑๒๘ เมื่อคราวสมเด็จพระนเรศวรรบพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกศ ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารตอนหนึ่งว่า

“สมเด็จพระนเรศวรทรงพระดำริว่า ข้าศึกเสียทัพกำลังตื่นตกใจ เป็นโอกาสที่จะทำซ้ำเติมอย่าให้ตั้งตัวได้ จึงเสด็จยกกองทัพหลวงติดตามข้าศึกขึ้นไปในวันนั้นจนเวลาพลบค่ำเห็นวารีพลเหนือตเห็น้อยจึงประทับแรมที่บ้านชะไว . . .”

จึงเห็นได้ว่าตำบลชะไวตั้งชนตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว

บัญชีภูมิ

เป็นชื่อตำบล ในท้องที่อำเภอไชโย จังหวัดอ่าง

ทอง เติมคำบล่นมีชื่อว่า “สระเกศ” ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “ชัยภูมิ” เข้าใจว่าคงเพื่อให้เป็นที่ระลึกเมื่อคราวสมเด็จพระนเรศวรรบพระเจ้าเชียงใหม่ จนได้รับชัยชนะที่บ้านสระเกศนี้ เพื่อให้ตรงกับควมมีชัยชนะที่ถิ่นแถบนี้จึงให้ชื่อว่า “ชัยภูมิ”

สำหรับข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารเมื่อคราวสมเด็จพระนเรศวรรบพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกศเมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๘ นั้น จะขอยกมาเพียงบางตอนดังนี้

“...พระเจ้าเชียงใหม่เห็นผู้คนตามหัวเมืองในมณฑลราชธานีเบาบางไม่มีผู้ใดต่อสู้ยกกองทัพหลวงเลยมาถึงบ้านสระเกศ ในแขวงเมืองวิเศษไชยชาญ...”

และอีกตอนต่อมาก็มีว่าดังนี้

“สมเด็จพระนเรศวรทรงพระดำริว่า ข้าศึกเสียทัพกำลังตื่นตกใจ เป็นโอกาสที่จะทำซ้ำเติมอย่าให้ตั้งตัวได้ จึงเสด็จยกกองทัพหลวงติดตามข้าศึกขึ้นไปในวันนั้นจนเวลาพลบค่ำ เห็นว่าทัพพม่าเหนื่อยจึงประทับแรมที่บ้านชะไว และส่งนายทัพนายกองทั้งปวงให้ยกไปแต่เพลาตึก ให้ถึงบ้านสระเกศ เข้าตีค่ายพระเจ้าเชียงใหม่แต่เช้าตรู่ให้พร้อมกัน ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่หนีกลับขึ้นไปถึง บ้าน

สระเกศ ทราบว่ากองทัพไทยยกติดตามขึ้นไปก็เลยหนีต่อไป แต่ในเพลากลางคืน ครั้นกองทัพไทยขึ้นไปถึงบ้านสระเกศ เมื่อเดือน ๕ แรม ๔ ค่ำ เพลาเช้า เห็นแต่พวกข้าศึก กำลังอลหม่านไม่มีผู้ใดต่อสู้ กองทัพไทยก็ได้ค่ายพระเจ้า เชียงใหม่โดยง่าย. . .”

จึงเห็นได้ว่า “บ้านสระเกศ” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อ เป็น “ชัยภูมิ” นั้น เป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่งของ ประวัติศาสตร์ไทย

ไชโย

เป็นชื่อตำบลและอำเภอ และยังเป็นชื่อวัด อีกด้วย เข้าใจว่า “ไชโย” นี้คงเป็นชื่อของหมู่บ้าน ตำบล และวัดมาก่อน เมื่อจังหวัดอ่างทองแบ่งการปกครองเป็น อำเภอ จึงนำชื่อมาตั้งเป็นชื่ออำเภอหนึ่งของจังหวัดอ่างทอง และคงจะเห็นว่าชื่อ “ไชโย” เป็นชื่อที่มีความหมาย เกี่ยวกับชัยชนะในการสงครามในสมัยอยุธยา จึงนำชื่อมาตั้งเป็นชื่ออำเภอเพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป

อย่างไรก็ตาม ชื่อ “ไชโย” อันเป็นชื่อของวัด หมู่บ้าน และตำบล ซึ่งมีมาก่อนชื่ออำเภอนี้ จะตั้งชื่อชน

เมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน จากคำกราบบังคมทูล ถวายระยะทางที่จะเสด็จพระราชดำเนินประพาสลำแม่น้ำน้อย และลำแม่น้ำใหญ่ไปมณฑลกรุงเก่าและมณฑลนครสวรรค์ ของพระยาโบราณราชธานินทร์ ถวายแต่รัชกาลที่ ๖ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“ชื่อวัดไชโยนี้ ข้าพระพุทธเจ้าด้วยคิดเกล้าด้วยกระหม่อมว่าน่าจะเป็นชื่อเรียกมาแต่ในแผ่นดิน พระมหาธรรมราชาด้วยเมื่อพระเจ้าหงสาวดีให้พระเจ้าเชียงใหม่ ยกลงมาตีพระนครครั้งที่ ๒ ได้ตั้งค่ายอยู่ที่บ้านสระเกศ อยู่คนละฟากกับวัดไชโย สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จขึ้นไปตีทัพพระเจ้าเชียงใหม่แตกที่บ้านชะไว แล้วคงจะได้เสด็จมาประทับอยู่ ณ ที่นี้ จึงได้ชื่อว่าบ้านไชโย เหมือนดังเมื่อครั้งพระมหาอุปราชหงสาวดียกมาตีพระนครคราวตั้งค่ายที่ทุ่งชายเคือง ในคลองบ้านข้าวเม่า จังหวัดกรุงเก่า สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถยกทัพออกไปตีทัพมหาอุปราชแตก ครองที่ทุ่งชายเคืองนี้มีชื่อว่า คลองชนะ มาจนทุกวันนี้”

จากคำสันนิษฐานของพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) นี้จึงน่าเชื่อถือได้ เพราะตามที่ปรากฏ

ในพระราชพงศาวดาร เมื่อสมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถยกทัพหลวงไปตั้งที่บ้านชะไว และบ้านสระเกศนั้น ไม่ได้กล่าวถึงบ้านไชโยเลย ชื่อ “บ้านไชโย” จึงคงจะตั้งขึ้นหลังจากนั้น และอาจจะเป็นพระนเรศวรทรงตั้งขึ้นให้เป็นทีระลึกในชัยชนะที่รบชนะพระเจ้าเชียงใหม่ในสมัยนั้นก็ได้

“ไชโย” ได้ตั้งเป็นชื่ออำเภอขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการแบ่งการปกครองเป็นอำเภอ ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่ตำบลจรเข้ร้อง ใกล้วัดมะขามและใกล้ตลาดบ้านมะขาม ด้วยเหตุนี้เองชาวบ้านจึงนิยมเรียกอำเภอไชโยว่า “อำเภอบ้านมะขาม” แต่เมื่อตอนเริ่มตั้งอำเภอขึ้นนั้นทางวัดได้นำชื่อ “ไชโย” อันเป็นชื่อของหมู่บ้าน ตำบลและวัด มาตั้งเป็นชื่ออำเภอ ทั้ง ๆ ที่ที่ว่าการอำเภอมีได้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลไชโย และห่างกันราว ๖-๗ กิโลเมตร ทั้งยังอยู่คนละฟากแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย แทนที่จะตั้งชื่ออำเภอว่า “จรเข้ร้อง” เพราะอยู่ในท้องที่ตำบลจรเข้ร้อง หรือ “บ้านมะขาม” เพราะอยู่ใกล้วัดมะขามและใกล้ตลาดบ้านมะขามตามที่ชาวบ้านนิยมเรียกกัน แต่ทางราชการก็ไม่ตั้งชื่ออย่างนั้น นี้ก็แสดงให้เห็นว่า ชื่อ “ไชโย” เป็นชื่อที่ดี

และเป็นศิริมงคลมากกว่า ทั้งเป็นชื่อที่แสดงถึงชัยชนะ และเป็นชื่อที่เข้าใจกันว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงตั้งให้อีกด้วย นับตั้งแต่มีการแบ่งเขตการปกครองเป็นอำเภอเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ ชื่ออำเภอ “ไชโย” ก็ยังไม่เคยเปลี่ยนชื่อเป็นอย่างอื่นเลย

ตลาดกรวด

เป็นชื่อตำบล ในท้องที่อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง เป็นชื่อตำบลที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว แต่ทำไมจึงตั้งชื่อว่า “ตลาดกรวด” นั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน เป็นตำบลที่สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ) เสด็จขึ้นบกจากเรือพระที่นั่งที่นี้ แล้วทรงปลอมพระองค์ไปชกมวยกับราษฎรในงานฉลองพระอารามแห่งหนึ่ง เข้าใจว่าคงจะอยู่ในตำบลตลาดกรวดนี้เอง เพราะในพระราชพงศาวดารไม่ได้กล่าวไว้ว่าชื่อวัดใด แต่ก็มีผู้เล่ากันว่าคงจะเป็นวัดโพธิถนอมหรือวัดถนอม ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นวัดร้างอยู่ในตำบลตลาดกรวดห่างจากแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ ๓๐ เส้น และตำบลตลาดกรวดก็อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาคด้วย สำหรับข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารนั้นมีดังนี้ “...ครนรุ่งขึ้น

จึงเสด็จด้วยพระชลพาหนะ แวดล้อมไปด้วยข้านุทละออง
ธลีพระบาททั้งปวงไปตามลำดับชลมารคถึงตำบลบ้านตลาด
กรวด จึงให้หยุดประทับเรือพระที่นั่งเสด็จขึ้นบกในที่นั้น...”
และในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนจรเข้เถนขวากก็
ได้กล่าวถึงตำบลนี้ไว้ว่า

“พื้น บ้านตลาดกรวด รวดเร็วมา
ควายช้างขวางหน้าเข้าไม่ได้
ฟาดฟัดกัดตายกำยกันไป
เลยไล่ล่องน้ำรำลงมา”

นรสิงห์

เป็นชื่อตำบลอยู่ในท้องที่อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่าง-
ทอง สันนิษฐานกันว่าคงจะเป็นชาติภูมิของพันท้ายนรสิงห์
(ซึ่งเป็นนายท้ายเรือของพระพุทธเจ้าเสือ) แม้สมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาภาภักดิ์ได้ตรัสยืนยัน
ว่า “ตำบลนี้เป็นบ้านเกิดของพันท้ายนรสิงห์” ส่วนแต่เดิม
หมู่บ้านตำบลนี้จะชื่ออะไรมาก่อนไม่มีใครทราบ และเข้าใจ
ว่าคงจะตั้งชื่อใหม่หรือเปลี่ยนชื่อใหม่ตามชื่อของพันท้าย
นรสิงห์ก็ได้

ตามพระราชพงศาวดารที่ได้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าเสด็จไปชกมวยกับราชฎรในงานฉลองพระอารามแห่งหนึ่งที่ตำบลตลาดกรวด แขวงเมืองวิเศษชัยชาญนั้นแล้วกันว่าคู่ชกของพระองค์คือ “นายสิงห์” นี้เอง และการชกครั้งนั้นเป็นที่สับพระราชอัธยาศัยของพระพุทธเจ้าเสด็จเป็นอันมาก เนื่องจากได้ทอดพระเนตรเห็นฝีมือของนายสิงห์ว่า เป็นคนทรหดอดทนสมเป็นชายชาติวีรโดยแท้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชุบเลี้ยงนายสิงห์ และให้เข้ามารับราชการอยู่ใกล้ชิดพระองค์ในกรุงศรีอยุธยา แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า “นรสิงห์” แปลว่า “คนปานสิงห์ นักรบผู้มหาโยธิน” และได้โปรดให้นรสิงห์มีตำแหน่งหน้าที่ถือท้ายเรือพระที่นั่งจึงได้เรียกกันว่า “พันท้ายนรสิงห์” และพันท้ายนรสิงห์ก็ได้จบชีวิตของตนลงจากตำแหน่งหน้าที่พันท้ายนั่นเอง แต่ก็จบชีวิตด้วยความกล้าหาญและซื่อสัตย์เป็นเลิศ

ดังนั้น ชื่อ “นรสิงห์” อันเป็นชื่อตำบลหนึ่งในท้องที่อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทองในปัจจุบันนั้น อาจจะตั้งชื่อนั้นขึ้นเพื่อเทอดเกียรติพันท้ายนรสิงห์ซึ่งเกิดที่ตำบลนี้ก็ได้

บางแก้ว

เป็นชื่อตำบลในท้องที่อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง และชื่อตำบลบางแก้วนี้มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว ตามพระราชพงศาวดารได้กล่าวถึงตำบลบางแก้วนี้ว่าเป็นตำบลที่กองทัพของพระยาราชมนู ซึ่งเป็นทัพหน้าของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไปปะทะกับกองทัพหน้าของพระเจ้าเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๘ คราวที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชรบพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกศ

นอกจาก “บางแก้ว” จะเป็นชื่อตำบลแล้วยังเป็นชื่อ “คลองบางแก้ว” ด้วย และคลองบางแก้วนี้กล่าวกันว่าเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาเดิม เมื่อมีการขุดคลองหน้าเมืองอ่างทอง (ซึ่งกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาปัจจุบัน) ไปบรรจบแม่น้ำน้อยทางทิศตะวันออกของวัดป่าโมกแล้ว แม่น้ำเจ้าพระยาเดิมคือที่เป็นคลองบางแก้วจึงดินเลนกลายเป็นคลองไป ต่อมา พ.ศ. ๒๓๕๖ รัชกาลที่ ๒ โปรดฯ ให้เจ้าพระยาอภัยภูธรที่สมุหนายก เป็นแม่กองปีตทำนบกั้นลำน้ำที่เมืองอ่างทอง เพื่อให้สายน้ำไหลเข้าทางคลองบางแก้วซึ่งดินเลนขึ้นให้กลับใช้เรือเดินได้ตลอดปีตั้งแต่ก่อน แต่ทำนบกั้นเพราะทานกำลังน้ำไม่ได้ ปัจจุบันยังมีหมู่บ้านหนึ่งชื่อ “บ้านรอ”

อยู่ที่ตำบลบางแก้วนี้ และภายหลังได้ย้ายตัวเมืองอ่างทอง จากตำบลบ้านแหไปตั้งที่ตำบลบางแก้ว ใต้คลองบางแก้วราว ๑ กิโลเมตรเศษ และตัวเมืองอ่างทองก็ตั้งอยู่ ณ ตำบลบางแก้ว ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้

บางพลับ

เป็นชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง และยังเป็นชื่อคลองด้วย คือคลองบางพลับเป็นคลองเชื่อมแม่น้ำน้อยกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นคลองธรรมชาติมาแต่โบราณแล้ว สำหรับชื่อ “บางพลับ” สันนิษฐานกันว่าคงจะมาจากคำว่า “บาง” คำหนึ่ง และ “พลับ” อีกคำหนึ่ง คำว่า “บาง” นั้นคงจะเป็นเพราะมีคลองและหมู่บ้านตำบลนี้ตั้งอยู่ริมคลองนั่นเอง ส่วนคำว่า “พลับ” นั้นคงจะมาจากคำว่า “มะพลับ” ต่อมาจึงเลือนกลางเหลือแต่ “พลับ” เท่านั้น และหมู่บ้านนี้มีต้นมะพลับอยู่มากด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามวัดร้างมักจะมีต้นมะพลับขนาดใหญ่อยู่ด้วย และเป็นที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า ทั้งที่ตำบลบางพลับนี้มีวัดร้างอยู่ถึง ๑๒ วัด ซึ่งมีชื่อต่าง ๆ กันคือ วัดเจติย, วัดแดง, วัดม้า (วัดบ้านม้า), วัดพริก, วัดดวงดาว, วัดท่า

มะกอก (วัดคลองมะกอก), วัดโบสถ์, วัดราหู, วัดมะกอก (วัดมะละกอ), วัดแม่นาง, วัดหลุมเต่าและวัดเขาเป็นต้น วัดดังกล่าวนี้ตั้งอยู่กลางทุ่งนาที่มี และริมคลองบางพลับก็มี จึงน่าจะเป็นสถานที่สำคัญในสมัยโบราณก็ได้ ถ้าหากได้มีการสำรวจค้นคว้าที่ถูกต้องหลักวิชาการคงจะได้ทราบเรื่องราวที่น่าสนใจก็ได้

บ้านคูเมือง

บ้านคูเมืองเป็นชื่อหมู่บ้านอยู่ในท้องที่ตำบลห้วยไผ่ อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ที่มีชื่อ “บ้านคูเมือง” ก็เนื่องจากมีคูน้ำล้อมรอบเนื้อที่ประมาณ ๖๐—๗๐ ไร่ เข้าใจว่าเป็นเมืองโบราณในสมัยทวารวดีมาก่อน และนายบวส-เชอลีเย นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรก็ได้เคยสำรวจมาครั้งหนึ่งแล้ว และสันนิษฐานไว้ว่าเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี จะขอคัดข้อความจากบันทึกรายงานการสำรวจของชุมนุมศึกษาวัฒนธรรม—โบราณคดี คณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งกล่าวถึงบ้านคูเมืองไว้ตอนหนึ่งดังนี้

“... บนลำน้ำนี้ใกล้กับบ้านบางระจัน ในเขต

อำเภอแสวงหา นายบวสเชอลีเย นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส
 พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ได้สำรวจพบเมืองโบราณ
 สมัยทวารวดีที่ บ้านคูเมือง ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับเมือง
 ที่บ้านคู เมืองบนลำคลองสีบัวทองในเขตอำเภอเดิมบาง
 นางบวช คือมีคูเมืองขนาดกว้าง ไม่มีกำแพงเมือง ขนาด
 ของตัวเมืองเล็กกว่าเมืองแรกเล็กน้อย ภายในตัวเมืองไม่
 พบซากโบราณสถานทางศาสนา แต่พบเนินดิน เศษหม้อ
 และลูกปัดเช่นกัน เมื่อพิจารณาศึกษาภูมิประเทศที่ตั้งและ
 ลำน้ำ ตลอดจนเปรียบเทียบลักษณะเมืองทั้งสองแล้ว เห็น
 ว่าตั้งอยู่บนลำน้ำเดียวกัน ลำคลองสีบัวทองในเขตอำเภอ
 เดิมบางนางบวชและลำน้ำบางระจัน เคยเป็นทางเดินเก่า
 ของลำแม่น้ำน้อยมาก่อนอย่างแน่นอน เมืองสมัยทวารวดี
 ทั้ง ๒ เมืองนี้ตั้งอยู่ในที่ลุ่มจึงจำเป็นต้องขุดคูเมืองให้กว้าง
 เพื่อเอาดินมาถมบริเวณเมืองให้สูงเพื่อไม่ให้น้ำท่วมถึงส่วน
 คูเมืองก็มีหน้าที่ป้องกันข้าศึกไปในตัว . . .”

สำหรับเมืองโบราณสมัยทวารวดีอีกเมืองหนึ่งที่
 กล่าวถึงในรายงานการสำรวจที่คัดมาลงไว้นี้ อยู่ที่อำเภอ
 เดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเมืองโบราณทั้ง
 ๒ นี้ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลกันมากนัก

ปัจจุบันนี้มีผู้คนไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านคูเมืองนี้
มากขึ้น และทางกรมชลประทานได้ขุดคลองชลประทาน
ผ่านกลางบริเวณบ้านคูเมืองนี้เสียอีก และเมื่อตอนขุดคลอง
ชลประทานนั้น พวกชาวบ้านก็ได้พบเศษกระดูกสัตว์ต่างๆ
รวมทั้งเศษเครื่องปั้นดินเผามากมาย และยังพบโอ่งดินเผา
ขนาดสูงประมาณ ๒ ฟุต เก็บไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านคู
เมืองนี้ด้วย นอกจากนี้ก็พบหินบดยาสมัยทวารวดี เมื่อ
สังเกตจากดินที่ขุดขึ้นมาจากคลองชลประทาน ก็พบเศษ
เครื่องปั้นดินเผาอยู่ทั่วไป

สำหรับคูเมืองที่คนโบราณขุดขึ้นมาขึ้นนี้ได้ขุดใหม่
ทั้งหมด ทั้งๆ ที่อยู่ใกล้กับลำบึงห้วยไผ่หรือลำบึงบางระจัน
ซึ่งเข้าใจว่าเป็นแม่น้ำน้อยมาก่อน คือแทนที่จะใช้แม่น้ำ
เป็นคูเมืองได้ด้านหนึ่งก็ไม่ใช่ แบบกรุงศรีอยุธยาซึ่งใช้
แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นคูเมืองแถบทิศตะวันตกไปในตัว แต่
ลักษณะของคูเมืองที่บ้านคูเมืองนี้ก็อยู่ไม่ห่างจากแม่น้ำมาก
นัก และใช้ขุดคูเชื่อมระหว่างคูเมืองกับแม่น้ำอีกทางหนึ่ง
ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ยังคงสังเกตเห็นได้ชัดเจนทีเดียว

บ้านจวน

เป็นชื่อหมู่บ้านอยู่ในท้องที่ตำบลไผ่จำศีล อำเภอ

วิเศษชัยชาญ สันนิษฐานกันว่าเป็นที่ตั้งเมืองวิเศษชัยชาญมาก่อน เพราะที่หมู่บ้านนี้มีโคกใหญ่อยู่โคกหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นที่ตั้งเมืองหรือที่ตั้งจวนผู้ว่าราชการเมืองก็ได้ ส่วนโบราณสถานอื่น ๆ ในหมู่บ้านนี้ไม่ปรากฏว่าค้นพบอะไรเลย เข้าใจว่าคงจะถูกทำลายไปหมดแล้ว จึงนำที่ทางราชการจะทำการสำรวจ หรือขุดค้นดูให้เป็นที่น่าพอใจ เพราะเมืองวิเศษชัยชาญนี้เป็นเมืองโบราณมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ทั้งยังเป็นเมืองสำคัญในประวัติศาสตร์อีกด้วย

บ้านพราน

เป็นชื่อตำบลอยู่ในท้องที่อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ที่ชื่อนี้ก็เนื่องจากมีเรื่องเล่ากันว่า ที่บริเวณตำบลนี้ในสมัยโบราณ เป็นป่าไม้และป่ารกและมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด จึงมีนักล่าสัตว์มาล่าสัตว์ในบริเวณนี้—ป่าแถบนี้เสมอ ต่อมานักล่าสัตว์เหล่านั้นต่างก็รวมกันตั้งชุมนุมหมู่บ้านขึ้นสำหรับเป็นที่พักจากการล่าสัตว์ โดยให้ชื่อหมู่บ้านตามอาชีพล่าสัตว์ของตนว่า “บ้านพราน” และต่อมาก็ยกฐานะเป็นตำบลบ้านพราน ขึ้นกับอำเภอ

แสวงหา จังหวัดอ่างทอง และที่ตำบลบ้านพรานนั้นมีวัดเก่าแก่สมัยอยุธยาอยู่วัดหนึ่งชื่อ “วัดบ้านพราน” ซึ่งมีโบราณสถานที่เหลืออยู่คือวิหารซึ่งมีฐานโค้ง ภายในวิหารมีพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยอยุธยาตอนปลายอยู่องค์หนึ่งสำหรับพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่นั้นก็สร้างทับพระอุโบสถเก่า ซึ่งมีใบเสมาเก่าปรากฏอยู่ และที่วัดบ้านพรานนี้ยังมีปริศนาที่น่าสนใจซึ่งเล่ากันต่อ ๆ มา คือ

“สองศอกพาดบ่า   สามวาพาดอก
ถ้าใครคิดตก   อยู่ที่ท้ายเรือเหนือ.

บ้านเพชร

เป็นชื่อหมู่บ้านอยู่ในท้องที่ตำบลแสวงหา อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง สำหรับหมู่บ้านนี้มีเรื่องราวต่อเนื่องกับบ้านพราน คือนักล่าสัตว์ได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นที่บ้านพรานแล้ว ก็คอยหาโอกาสทำการล่าสัตว์ยังบริเวณป่าที่มีสัตว์อยู่ชุกชุมและมีป่าแห่งหนึ่งซึ่งอยู่เหนือหมู่บ้านพรานขึ้นไป มีสัตว์เป็นจำนวนมาก จึงพากันไปไล่ต้อน ค้นหาสัตว์ และล่าสัตว์ในบริเวณป่าแถบนั้นเสมอ บริเวณป่าแถบนั้นจึงเรียกกันว่า “ป่าแสวงหา” (จนกลายเป็นชื่อตำบลและ

อำเภอในปัจจุบัน) เมื่อนักล่าสัตว์ไต่ล่าสัตว์แถบนั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงมักจะวิ่งหนีไปถูกยิงตาย ณ บริเวณป่าถัดไปจึงเรียกชื่อกันว่า “ป่าเพชรสังหาร” และจนกลายมาเป็น “บ้านเพชร” ในปัจจุบัน

บ้านแห

เป็นชื่อตำบล อยู่ในท้องที่อำเภอเมืองอ่างทอง และชื่อบ้านแหกมมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว เหตุที่ชื่อนี้อาจจะเป็นหมู่บ้านที่มีแหมากก็ได้ เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา คงจะมีปลาชุกชุม จนชาวบ้านใช้แหทอดกันมาก จนได้ชื่อ “บ้านแห” ในที่สุด สำหรับ ณ ที่ตำบลบ้านแห เป็นตำบลที่สมเด็จพระนเรศวรข่มทัพอยู่ และให้พระราชมนูล่อให้กองทัพหน้าของพระเจ้าเชียงใหม่ถล่มลงมา แล้วพระองค์กับพระอนุชาธิราชไล่ตีทัพพม่าแตกพ่ายทั้งทัพหน้าและทัพหลวง ปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า ที่ตำบลบ้านแห มีวัดที่มีความหมายเกี่ยวกับ “ชัยชนะ” อยู่ถึง ๓ วัดคือ “วัดไชยสงคราม” “วัดไชยมงคล” และ “วัดสนามชัย” ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างไกลกันนัก เข้าใจว่าผู้ที่ตั้งชื่อวัดทั้ง ๓ นี้ คงจะตั้งตามเรื่องราวที่สมเด็จพระนเรศวรมีชัยชนะสงครามนั้น

เอง หรืออีกแห่งหนึ่งอาจจะเป็นวัดที่สมเด็จพระนเรศวรทรงตั้งชื่อให้หลังจากพระองค์มีชัยชนะก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชื่อ “วัดไชยสงคราม” นั้น มีความหมายเกี่ยวกับชัยชนะในการสงครามอย่างยิ่ง และที่วัดไชยสงครามนี้เองที่เป็นที่ตั้งเมืองอ่างทองเดิม ก่อนที่จะย้ายไปตั้งที่ตำบลบางแก้วในปัจจุบัน ปัจจุบันนี้วัดไชยสงครามตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ใต้ตลาดอ่างทองลงไปไม่กี่กิโลเมตร มีถนนคันคลองชลประทานไปถึงวัดนี้ได้โดยสะดวก และที่วัดนี้ยังมีซากเจดีย์เก่าอยู่องค์หนึ่ง นอกนั้นเข้าใจว่าสร้างขึ้นใหม่ เช่นพระอุโบสถ เป็นต้น

ป่าโมก

เป็นท้องที่ตำบลและอำเภอในจังหวัดอ่างทอง เหตุที่ชื่อ “ป่าโมก” นั้น ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่นอน แต่ก็สันนิษฐานกันว่า คงจะเอามาจากชื่อของวัด คือ “วัดป่าโมก” ก็ได้ และถ้าเป็นจริง ชื่อวัดป่าโมกก็คงจะมีมาก่อน ต่อมาก็นำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอในที่สุด จึงมาถึงปัญหาที่ว่า ทำไมวัดป่าโมกจึงชื่อว่า “วัดป่าโมก” ซึ่งก็ยังไม่เห็นหลักฐานปรากฏแน่นอนอีกเช่นกัน แต่ก็มีเรื่อง

ที่เล่า ๆ กันต่อมานั้นเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปไสยาสน์ วัดป่าโมกซึ่งเป็นพระพุทธรูปไสยาสน์ที่งามมากที่สุดองค์หนึ่ง เรื่องที่เล่ากันต่อมานั้นมีดังนี้

พระพุทธรูปไสยาสน์วัดป่าโมก ได้ลอยน้ำมาจากไหน ไม่มีใครทราบได้ และมาลอยน้ำวนอยู่หน้าวัดป่าโมกในปัจจุบัน ประชาชนจึงช่วยกันเอาเชือกผูกเพื่อลากขึ้นไว้บูชา แต่ก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งเจ้าอาวาสวัดได้เล่าว่า คืนวันหนึ่งพระพุทธรูปไสยาสน์เข้าฝันท่าน ว่าพระองค์ต้องการจะอยู่ที่นี้ เพราะมีป่าไม้โมกर्मรื่นดีมาก แต่ขอให้ทำพิธีบวงสรวงปลุกเสกเพียงตาแล้วเอาสายสิญจน์คล้องพระคอของพระองค์ ให้พระสงฆ์สวดไชยมงคลคาถา พระองค์ก็จะขึ้นจากฝั่งโดยง่าย และก็ทำได้จริงตามนั้นทุกประการเสร็จแล้วก็สร้างวิหารและสร้างวัดขึ้น โดยตั้งชื่อตามชื่อของป่าไม้โมกนั้นว่า “วัดป่าโมก” ตั้งแต่นั้นมา

ความจริงเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องที่เล่ากันต่อ ๆ มา ไม่มีหลักฐานที่แน่นอนว่าจะจริงหรือไม่ ยิ่งพระพุทธรูปไสยาสน์วันป่าโมกนี้ยาวถึง ๒๔ เมตร ซึ่งใหญ่มาก คงไม่ลอยน้ำได้แน่ ๆ แต่ก็พอสันนิษฐานได้ตามเรื่องเล่าว่าอาจจะนำพัศพามาติดอยู่ ณ ที่ดังกล่าวก็ได้ และถ้าวัดนี้ตั้งชื่อตาม

ชื่อของป่าไม้ โมกจริง ชื่อตำบลและอำเภอก็นำชื่อของวัด
มาตั้งในภายหลังก็ได้

สำหรับพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมกนั้นนับว่ามีความ
งามมาก จนทำให้สมเด็จพระเจ้าท้ายสระโปรดให้ชะลอให้
ห่างจากตลิ่งที่กำลังถูกน้ำเซาะ เพราะอาจจะพังลงน้ำได้
และสมเด็จพระเจ้าบรมโกศยังได้ทรงพระนิพนธ์ โคลงชลอ
พระพุทธไสยาสน์ไว้ถึง ๖๙ บท นับว่าเป็นวรรณกรรมอัน
ล้ำค่าชิ้นหนึ่ง ดังบทที่ ๑ มีว่า

พระพทมพนมโมกไม้

ไพโรสาท์

ยาวทวาทศบทสถาน

เทียบไว้

สถิตเสถียรจำเนียรนาน

แนวฝั่ง

ประชาชนกล่นกันไหว

สพรั่งพร้อมสลบสลอนฯ